

Research articles

The effects of dental health education program for preventing periodontal diseases among health volunteers, Erawan district, Loei Province

Supreecha Kosaruk

Graduate students, Public Health
Officer, Phluang Public Health
Office, Loei Province

Chulaporn Sota

Associate professor, Public
Health Faculty,
Khon Kaen University

Abstract

This quasi-experimental research aimed to study the effects of dental health program for preventing periodontal diseases by behavioral modification among health volunteers, Erawan District, Loei Province. The samples were 120 health volunteers and were divided into two groups, 60 health volunteers in the experimental group and 60 health volunteers in the comparison group. The duration of implementation were 12 weeks. Data were collected by questionnaires and an interview. Descriptive data were analyzed using descriptive statistics such as frequency, percentage, mean and standard deviation. Paired sample t-test and Independent sample t-test were also used. The program in this study used health education media as a center of learning. Group activities, demonstration and practice of tooth brushing and flossing by application of Protection Motivation theory were included. Moreover, social support from health volunteers group and researcher were addressed. The results showed that after intervention the experimental group had higher mean score of knowledge, perceived severity, perceived susceptibility, self-efficacy, response efficacy and practice for Periodontal diseases preventing than the comparison group (p -value < 0.001). Dental plaque and periodontal status of experimental group decreased significantly when compared to the comparison group (p -value < 0.001). After the intervention, the experimental group propagated the knowledge of preventing periodontal diseases to people in their communities.

Keyword: dental health program, behavioral modification, preventing periodontal diseases, health volunteers

บทความวิจัย (Research article)

ผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการป้องกัน โรคปริทันต์ของอาสาสมัครสาธารณสุขในอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

สุปรียา โกษารักษ์

นักศึกษามหาบัณฑิต

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

นักวิชาการสาธารณสุขปฏิบัติการ

สสอ.ภูหลวง จังหวัดเลย

จุฬารัตน์ โสตะ

รองศาสตราจารย์ ภาควิชาสุขศึกษา

คณะสาธารณสุขศาสตร์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการป้องกันโรคปริทันต์ของอาสาสมัครสาธารณสุขในอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย กลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 60 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ 60 คน มีระยะเวลาในการทดลอง 12 สัปดาห์ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และเฉพาะกลุ่มทดลองหลังการทดลองจะมีการสัมภาษณ์ข้อมูลเรื่องการนำความรู้ไปเผยแพร่ในชุมชนด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนด้วยสถิติ Paired Sample t-test และ Independent Sample t-test สำหรับสื่อทันตสุขศึกษาเป็นสื่อกลางของการเรียนรู้ กลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมทันตสุขศึกษาประกอบด้วยการเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อ การจัดกิจกรรมกลุ่มการสาธิตและฝึกปฏิบัติการแปรงฟันและการใช้ไหมขัดฟันที่ถูกต้อง โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมจากกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขและผู้วิจัย ผลการศึกษาพบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของด้านความรู้โรคปริทันต์ การรับรู้ความรุนแรงต่อการเกิดโรคปริทันต์ การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคปริทันต์ ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันโรคปริทันต์ ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองต่อการป้องกัน

โรคปริทันต์ และการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) คะแนนเฉลี่ยของปริมาณคราบจุลินทรีย์และสภาวะปริทันต์ในกลุ่มทดลองลดลงต่ำกว่าก่อนการทดลองและลดลงต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) และหลังจากการทดลองพบว่ากลุ่มทดลองมีการนำความรู้เรื่องการป้องกันโรคปริทันต์ไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในชุมชน

คำสำคัญ : โปรแกรมทันตสุขศึกษา; ส่งเสริมพฤติกรรม; การป้องกันโรคปริทันต์; อาสาสมัครสาธารณสุข

บทนำ

โรคปริทันต์สาเหตุหลักมาจากแผ่นคราบจุลินทรีย์ ซึ่งมีมากที่บริเวณคอฟันใกล้กับขอบเหงือก ซึ่งจุลินทรีย์จะปล่อยสารพิษออกมาทำให้เกิดเหงือกอักเสบ และทำลายอวัยวะปริทันต์ คราบจุลินทรีย์ที่สะสมอยู่นานๆ จะมีการตกตะกอนของแร่ธาตุเกิดเป็นหินน้ำลายมองเห็นเป็นแถบสีขาวออกเหลือง แข็ง แปร่งไม่ออก หินน้ำลายจะเป็นที่สะสมของเชื้อโรคด้วย จึงพบการอักเสบของเหงือกรุนแรงขึ้น

จากรายงานสรุปผลการตรวจฟันของอาสาสมัครสาธารณสุขของอำเภอเอราวัณ¹ พบอาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มวัยทำงาน อายุ 35-44 ปี พบสภาวะเหงือกปกติ ร้อยละ 16.4 พบปัญหาเหงือกอักเสบมีเลือดออก ร้อยละ 13.1 เกิดร่วมกับหินน้ำลาย ร้อยละ 50.8 ส่วนปัญหาปริทันต์อักเสบที่มีการทำลายของกระดูกรองรับรากฟันร่วมด้วย ทำให้เกิดร่องลึกปริทันต์พบร้อยละ 19.7

อาสาสมัครสาธารณสุขจัดอยู่ในกลุ่มวัยทำงาน จากบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขในงานสาธารณสุขสามารถชี้แจงและให้ความรู้กับประชาชนถึงการดูแลฟัน การรักษาสุขภาพช่องปากและฟัน นวัตกรรมประชาชนให้มารับบริการในสถานบริการหรือเมื่อมีหน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่เข้าไปในชุมชน ดังนั้นอาสาสมัครสาธารณสุขจึงควรได้รับการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากที่ดี เพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีด้านทันตสุขภาพและสามารถเผยแพร่ความรู้เข้าไปในชุมชนได้

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคจากแนวคิดของ Rogers² ที่มีแนวคิดว่าการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมป้องกันโรค บุคคลนั้นต้องมีการประเมินอันตรายของโรค และมีการเผชิญปัญหาของโรค ที่กล่าวมาจะทำให้บุคคลนั้นมีพฤติกรรมต่อการป้องกันโรคร่วมด้วย

จากแนวคิดของ House³ แนวคิดของ House ได้เน้นถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลในทางด้านอารมณ์ ทำให้รู้สึกว่าคุณค่าได้รับการเอาใจใส่จริงใจ ได้รับยกย่องให้เห็นคุณค่า ด้านการประเมินก็ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเอง รวมถึงการประเมินผลย้อนกลับและการเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นด้านข้อมูลข่าวสารทำให้ได้รับความรู้ คำแนะนำ การชี้แนวทาง ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้ สุดท้ายด้านวัตถุประสงค์ของอุปกรณ์ต่างๆ จะทำให้ได้รับความช่วยเหลือโดยตรงต่อความจำเป็นซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะนำไปสู่การเพิ่มพฤติกรรมที่ดีในการป้องกันโรคปริทันต์โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับการสนับสนุนทางสังคมมาประยุกต์ใช้ในการจัดโปรแกรมทันตสุขศึกษาเพื่อส่งเสริมพฤติกรรม การป้องกันโรคปริทันต์ของอาสาสมัครสาธารณสุขอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันโรคปริทันต์ของอาสาสมัครสาธารณสุขในอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย

สมมติฐานการวิจัย

1. ภายหลังการทดลอง อาสาสมัครสาธารณสุขในอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลยที่ได้รับโปรแกรมทันตสุขศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยด้านพฤติกรรมในการป้องกันโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองแต่ละด้านต่อไปนี้

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับโรคปริทันต์
- 1.2 การประเมินอันตรายของโรคปริทันต์
- 1.3 การประเมินการเผชิญปัญหาของโรคปริทันต์

1.4 การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคปริทันต์

2. ภายหลังการทดลอง อาสาสมัครสาธารณสุขในอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย ที่ได้รับโปรแกรม ทันตสุขศึกษา มีคะแนนเฉลี่ยด้านพฤติกรรมในการป้องกันโรคปริทันต์สูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบแต่ละด้านต่อไปนี้

- 2.1 ความรู้เกี่ยวกับโรคปริทันต์
- 2.2 การประเมินอันตรายของโรคปริทันต์
- 2.3 การประเมินการเผชิญปัญหาของโรคปริทันต์
- 2.4 การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคปริทันต์

3. ภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขในกลุ่มทดลอง ที่ได้รับโปรแกรมทันตสุขศึกษา สามารถนำความรู้เรื่องการป้องกันโรคปริทันต์ไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยใช้รูปแบบการทดลอง Two Group Pre-Test, Post-Test Design โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ รวบรวมข้อมูลให้สอดคล้องตามตัวแปร ก่อนทดลองและหลังทดลอง การเปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยตัวแปรภายในกลุ่มใช้สถิติ Paired sample t-test ส่วนการเปรียบเทียบคะแนนระหว่างกลุ่มใช้สถิติ Independent sample t-test โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมทันตสุขศึกษา ที่จัดขึ้นส่วนกลุ่มเปรียบเทียบได้รับกิจกรรมการส่งเสริมทันตสุขภาพ ในชุมชนตามปกติ ตามแผนการให้

สุศึกษาของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และได้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่ HE592347 ให้ ณ วันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2560

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ อาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มอายุ 35-44 ปี ในอำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยมีเกณฑ์คัดเข้า คือเป็น อสม.ที่มีสภาวะเหงือกอักเสบ ส่วนเกณฑ์คัดออก คือเป็น อสม.ที่ขอถอนตัวออกจากโครงการ หรือมีอาการเจ็บป่วยที่ได้พักฟื้นแล้วไม่สามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมได้ สุ่มกลุ่มตัวอย่างได้ทั้งหมด 120 คนโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มได้แก่กลุ่มทดลองจำนวน 60 คน และกลุ่มเปรียบเทียบ จำนวน 60 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ

1. แบบสอบถาม ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจำนวน 3 ท่านเพื่อหาความตรงของเนื้อหาและแบบสอบถามประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับโรคปริทันต์ ได้ค่าความเที่ยงของแบบทดสอบเท่ากับ 0.77 และค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.5-0.75

ส่วนที่ 3 การประเมินอันตรายของโรคปริทันต์ประกอบไปด้วยการรับรู้ความรุนแรงและการรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรค ได้ค่าความเที่ยงของแบบทดสอบเท่ากับ 0.83, 0.81 ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 การประเมินการเผชิญปัญหาของโรคปริทันต์ประกอบด้วยความคาดหวังในความสามารถของตนเองและความคาดหวังในประสิทธิภาพ ได้ค่าความเที่ยงของแบบทดสอบเท่ากับ 0.79, 0.75 ตามลำดับ

ส่วนที่ 5 การปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคปริทันต์ ได้ค่าความเที่ยงของแบบทดสอบเท่ากับ 0.90

2. แบบบันทึกปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์ใช้แบบบันทึกของ Quigley & Hein⁴ และแบบบันทึกการตรวจสภาวะปริทันต์ ใช้แบบบันทึกของคณะทันตแพทย์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่⁵

3. แบบสัมภาษณ์อาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มทดลองในการนำความรู้เรื่องการป้องกันโรคปริทันต์ไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในชุมชนเป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจัดโปรแกรมทันตสุศึกษาจำนวน 12 สัปดาห์ โดยสัปดาห์ที่ 1-4, 12 ใช้เวลาสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง 30 นาที สัปดาห์ที่ 5-11 ใช้เวลาสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมง

กิจกรรมครั้งที่ 1 (สัปดาห์ที่ 1)

ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย แนะนำตัวสร้างความคุ้นเคย แล้วจึงแนะนำบทเรียนโปรแกรมทันตสุศึกษาแก่ผู้ทดลอง และจัดหาอุปกรณ์การแปรงฟันให้แก่ผู้ทดลอง รวมถึงคู่มือต่างๆ

กิจกรรมครั้งที่ 2 (สัปดาห์ที่ 2)

เพื่อให้เกิดการรับรู้อันตรายต่อการเกิดโรคปริทันต์ โดยผู้วิจัยนำบุคคลที่มีสุขภาพช่องปากดีมาเป็นแบบอย่าง พร้อมกับสาธิตและฝึกปฏิบัติการแปรงฟันถูกวิธี ฝึกการย้อมสีฟัน ฝึกตรวจฟันโดยสลับกันตรวจ

กิจกรรมครั้งที่ 3 (สัปดาห์ที่ 3)

เพื่อสร้างความคาดหวังในประสิทธิผลของการป้องกันการเกิดโรคปริทันต์ โดยแบ่งการอภิปรายกลุ่มให้ทราบถึงผลเสีย ผลดีของการป้องกันโรค และวิธีการป้องกันโรค

กิจกรรมครั้งที่ 4 (สัปดาห์ที่ 4)

เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมกาปฏิบัติให้แก่อาสาสมัครสาธารณสุข โดยให้จับคู่กันย้อมสีฟัน ตรวจแผ่นคราบจุลินทรีย์ และตรวจฟันให้กัน

กิจกรรมครั้งที่ 5-11 (สัปดาห์ที่ 5-11)

เพื่อให้อาสาสมัครสาธารณสุขเกิดความกระตือรือร้นในการป้องกันโรคปริทันต์ โดยผู้วิจัยได้กระตุ้นให้อาสาสมัครสาธารณสุขได้เข้าไปใช้บทเรียนเสริมในเฟซบุ๊ก โดยศึกษาหนึ่งบทเรียนต่อหนึ่งสัปดาห์

กิจกรรมครั้งที่ 12 (สัปดาห์ที่ 12)

ผู้วิจัยสรุปผลการดำเนินกิจกรรม พร้อมทั้งมอบรางวัลให้กับอาสาสมัครสาธารณสุขที่เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดโปรแกรมเป็นประจำ

ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างคืออาสาสมัครสาธารณสุข จำนวน 120 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 60 คนและกลุ่มเปรียบเทียบ 60 คน ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลก่อนและหลังการทดลองแล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS Version 17 ซึ่งมีผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยของตัวแปร ภายในกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Paired sample t-test

ตัวแปร	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		Mean Difference	t	95 % CI	p-value
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.				
กลุ่มทดลอง(n = 60)								
ความรู้	9.33	2.99	16.57	2.13	7.23	14.79	-8.21 ถึง -6.26	< 0.001
การรับรู้ความรุนแรง	29.00	2.78	38.58	1.03	9.58	27.80	8.89 ถึง 10.27	< 0.001
การรับรู้โอกาสเสี่ยง	22.45	1.33	33.45	1.16	11.00	46.28	-11.48ถึง -10.52	< 0.001
ความคาดหวังใน ความสามารถ	28.65	2.51	38.70	1.33	10.05	29.22	-10.74 ถึง -9.36	< 0.001
ความคาดหวังใน ประสิทธิผล	17.23	1.59	34.35	0.71	17.12	45.31	-17.59ถึง -16.65	< 0.001

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยของตัวแปร ภายในกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Paired sample t-test (ต่อ)

ตัวแปร	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		Mean	t	95 % CI	p-value
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	Difference			
ปริมาณแผ่นคราบ จุลินทรีย์	3.69	0.84	1.43	0.61	2.26	40.28	2.15 ถึง 2.37	< 0.001
สภาวะปริทันต์	0.76	0.19	0.26	0.18	0.49	79.79	0.48 ถึง 0.51	< 0.001

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนค่าเฉลี่ยของตัวแปรภายในกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้สถิติ Independent sample t-test

ตัวแปร	กลุ่มทดลอง		หลังทดลอง		Mean Difference	t	95 % CI	p-value
	(n=60)		(n=60)					
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.				

หลังทดลอง								
ความรู้	16.57	2.13	10.27	2.29	6.30	15.89	5.51 ถึง 7.09	< 0.001
การรับรู้ความรุนแรง	38.58	1.03	29.60	2.63	8.98	27.53	8.33 ถึง 9.64	< 0.001
การรับรู้โอกาสเสี่ยง	33.45	1.16	22.80	1.31	10.65	48.09	10.21 ถึง 11.09	< 0.001
ความคาดหวังในความสามารถ	38.70	1.33	29.40	2.78	9.30	22.89	8.49 ถึง 10.11	< 0.001
ความคาดหวังในประสิทธิผล	34.35	0.71	17.48	1.78	16.87	64.39	16.34 ถึง 17.39	< 0.001
การปฏิบัติ	71.05	2.89	38.88	3.47	32.17	53.95	30.97 ถึง 33.36	< 0.001
ปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์	143	0.61	3.52	0.76	2.09	38.71	-2.20 ถึง -1.98	< 0.001
สภาวะปริทันต์	0.26	0.18	0.79	0.16	-0.53	9.73	-0.57 ถึง -0.48	< 0.001

การอภิปรายผล

สมมติฐานข้อที่ 1.1 ภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านพฤติกรรมในการป้องกันโรคปริทันต์ด้านความรู้เกี่ยวกับโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

จากผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนความรู้เรื่องโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) (ดังตารางที่ 1 และ 2) เนื่องจากได้รับโปรแกรมทันตสุขศึกษาที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นโดยประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคม ส่งผลให้อาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มทดลองมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับวีรยุทธ พลท้าว และพรรณี บัญชรหัตถกิจ⁶ ที่ได้ศึกษาผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาร่วมกับการใช้สื่อประสมช่วยสอนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการป้องกันโรคฟันผุและโรคเหงือกอักเสบในนักเรียนระดับประถมศึกษา อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้โรคฟันผุและโรคเหงือกอักเสบ สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

สมมติฐานข้อที่ 1.2 ภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของการประเมินอันตรายของโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

จากผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุข มีการเปลี่ยนแปลงคะแนนด้านการรับรู้ความรุนแรงต่อการเกิดโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) (ดังตารางที่ 1 และ 2) ซึ่งทางผู้วิจัยได้ใช้กลวิธีทางสุขศึกษาและสื่อสุขศึกษาให้ความรู้เกี่ยวกับผลเสียหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการเป็นโรคปริทันต์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเยาวดี มาพูนธนะ และรุจิรา ดวงสงค์⁷ ได้ศึกษาผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาโดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคม ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการป้องกันโรคเหงือกอักเสบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของด้าน การรับรู้ความรุนแรง การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคเหงือกอักเสบ สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

สมมติฐานข้อที่ 1.3 ภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของการเผชิญปัญหาของโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

จากผลการวิจัย พบว่าภายหลังการทดลองอาสาสมัครกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนความคาดหวังในความสามารถของตนเองต่อการป้องกันโรคปริทันต์ สูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) (ดังตารางที่ 1 และ 2) โดย

อาสาสมัครสาธารณสุขได้เรียนรู้จากต้นแบบที่มีสุขภาพช่องปากที่ดี รวมถึงมีการฝึกทักษะต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวินดา โพธิ์เงิน⁸ ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้แรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการป้องกันโรคปริทันต์สตรีวัยทำงาน 35-44 ปี อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีความคาดหวังในความสามารถของตนในการป้องกันโรค ความคาดหวังในประสิทธิผลของการตอบสนองต่อการป้องกันการเกิดโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและมากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.5

สมมติฐานข้อที่ 1.4 ภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของการปฏิบัติตัวในการป้องกันโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

จากผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนด้านการปฏิบัติตัวในการป้องกันการเกิดโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) (ดังตารางที่ 1 และ 2) ซึ่งมีการใช้กิจกรรมกลุ่มในการฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีแรงสนับสนุนทางสังคมของ House (อ้างถึงในจุฬารัตน์ โสตะ⁹) และสอดคล้องกับการศึกษาของสมบุรณ์ พันธุ์บุตร¹⁰ ได้ศึกษาประสิทธิผลของการประยุกต์ใช้แรงจูงใจเพื่อการป้องกันโรค ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานในเขตตำบลไร่สีอำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ ผลการศึกษาพบว่าภายหลังการทดลอง กลุ่ม

ทดลองมีการเปลี่ยนแปลงแรงจูงใจในการป้องกันโรค ด้าน พฤติกรรมการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดและแรงสนับสนุนทางสังคมดีขึ้นกว่าก่อนการทดลองและดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$)

สมมติฐานข้อที่ 2 ภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขในกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของการเปลี่ยนแปลงปริมาณคราบจุลินทรีย์และสภาวะปริทันต์ลดลงต่ำกว่าก่อนการทดลองและลดลงต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ

จากผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขมีการเปลี่ยนแปลงคะแนนด้านปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์และสภาวะปริทันต์ลดลง ลดลงต่ำกว่าก่อนทดลองและลดลงต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) (ดังตารางที่ 1 และ 2) โดยกลุ่มทดลองสามารถแปรผันพันธุ์วิธี ใช้ไหมขัดฟันถูกวิธีจากการฝึกทักษะที่ถูกต้อง รวมถึงมีการตรวจฟันด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกิตติศักดิ์ มูลละและพรรณิ ปัญชรทัตถกิจ¹¹ ได้ศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาในการพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากเพื่อการป้องกันโรคเหงือกอักเสบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการวิจัยพบว่าภายหลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนปริมาณคราบจุลินทรีย์ในกลุ่มทดลองลดลงต่ำกว่าก่อนการทดลองและลดลงต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

สมมติฐานข้อที่ 3 ภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขในกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมทันตสุขศึกษาสามารถนำ

ความรู้เรื่องการป้องกันโรคปริทันต์ไปเผยแพร่ให้แก่ประชาชนในชุมชน

โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายบุคคลเพื่อศึกษาข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ จากผลการศึกษาพบว่าภายหลังการทดลองอาสาสมัครสาธารณสุขกลุ่มทดลองมีการส่งต่อความรู้ไปในชุมชนด้วยวิธีต่างๆ หลังจากที่เข้าร่วมโปรแกรมในครั้งนี้โดยมีวิธีการต่างๆ ได้แก่การบอกกล่าวแก่ประชาชนในครัวเรือนที่ตนเองรับผิดชอบเพื่อส่งเสริมการป้องกันโรคปริทันต์ในชุมชน รวมถึงการให้ความรู้เพื่อกระตุ้นเตือนกันและกันในกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขด้วยกัน จะเห็นชัดก็จากการประชุมประจำเดือนที่มีการรวมตัวกัน และการเป็นแบบอย่างสุขภาพช่องปากที่ดี เมื่อสุขภาพช่องปากดีแล้วก็สามารถเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวสุนทรีย์ ชันธรรม, ปิยะนารถ จาติเกตุ และอุบลวรรณ ธีระพิบูลย์¹² ได้ศึกษาพบว่าประสิทธิผลของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ใช้ชุดดูแลสุขภาพช่องปากสำหรับการเยี่ยมบ้านในเด็กอายุ 0-2 ปี ผลการวิจัยพบว่าการลดพฤติกรรมการเคี้ยวหรืออมอาหารก่อนป้อนแก่เด็ก มีการแปรงฟันให้แก่เด็กที่มีฟันขึ้นสูงช่องปาก ตลอดจนมีความรู้ที่ถูกต้องเรื่องเชื้อก่อโรคฟันผุนั้น สามารถถ่ายทอดจากผู้ดูแลเด็กได้ผ่านทางน้ำลายเพิ่มมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$)

สรุปผลการวิจัย

ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองที่ได้รับโปรแกรมทันตสุขภาพ ร่วมกับมีแรงสนับสนุนทางสังคมเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการป้องกันโรคปริทันต์ที่เหมาะสมและถูกต้อง ซึ่งส่งผลให้กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้โรคปริทันต์ การรับรู้

อันตราย การรับรู้โอกาสเสี่ยง ความคาดหวังในความสามารถ ความคาดหวังในประสิทธิผลรวมไปถึงการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันโรคปริทันต์สูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) ส่วนคะแนนเฉลี่ยของปริมาณแผ่นคราบจุลินทรีย์กลุ่มทดลองลดลงต่ำกว่าก่อนทดลองและลดลงต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

ข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้

กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนมาก และการดำเนินการจัดโปรแกรมต้องจัดกิจกรรมเป็นเวลา 12 สัปดาห์ มีการรวบรวมตัวของ อสม.แต่ละครั้งไม่ครบตามจำนวนบ่อยครั้ง ในสัปดาห์หนึ่งต้องมีการจัดระบบการติดตามให้มีประสิทธิภาพขึ้นเพื่อให้ อสม.มาครบตามจำนวน เช่น จัดกิจกรรมทุกวันพระ และต้องจัดกิจกรรมซ้ำโดยขอความร่วมมือจากผู้ช่วยผู้วิจัยที่เป็นทันตบุคลากรในพื้นที่เพื่อให้ครบตามกิจกรรมที่วางแผนไว้ในแต่ละสัปดาห์

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

1.1 โปรแกรมทันตสุขภาพที่จัดขึ้นสามารถทำให้อาสาสมัครสาธารณสุขเกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การปฏิบัติในการป้องกันโรคปริทันต์ไปในทางที่ดีขึ้น

1.2 การสร้างปัจจัยเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมควรมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขด้วยกัน เช่น จัดสรรเงินสวัสดิการมาซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์มาประจำไว้ที่ชมรม เพื่อศึกษาความรู้จากสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น ความรู้จากเฟซบุ๊ก

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 นำโปรแกรมทันตสุขศึกษาที่สร้างขึ้น โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคม ไปส่งเสริม พฤติกรรมการป้องกันโรคปริทันต์ในชมรม อาสาสมัครสาธารณสุขของพื้นที่อื่นๆ และ นำไปสู่นโยบายการป้องกันโรคปริทันต์ของ อาสาสมัครสาธารณสุขให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ ประชาชนต่อไป

2.2 นำโปรแกรมทันตสุขศึกษาที่จัดขึ้น ไปส่งเสริมในกลุ่มวัยต่างๆ เช่น หญิงตั้งครรภ์ เด็กก่อนวัยเรียน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยโรคเรื้อรัง เพื่อเป็นการส่งเสริม พฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากในทุกกลุ่มวัย

เอกสารอ้างอิง

1. กลุ่มงานทันตกรรม โรงพยาบาลเอราวัณ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลย. **รายงานผลการปฏิบัติงานทันตสาธารณสุข อำเภอเอราวัณ ปี 2559. จังหวัดเลย;2559.**
2. Roger. A Protection Motivation theory of Fear Appeals and Attitude Change. **Journal of Psychology** 1975;91(Supply):93-114.
3. House, J.S. The Association of Social Relation-ship and activities with mortality: Community health study. **American Journal Epidemiology** 1981;3(7):25-30.
4. Quigley G., & Hein J.W. Comparative Clean-sing Efficacy of Manual and Power Brushing. **Journal of American Dentistry Association** 1962;1(2):101-105.
5. คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่. **คู่มือและแนวทางการให้การ รักษาผู้ป่วยทันตกรรมพร้อมมูล สำหรับนักศึกษาทันตแพทย์ ชั้นปีที่ 6 ที่ฝึกปฏิบัติงานในคลินิกทันตกรรม พร้อมมูล ประจำปีการศึกษา 2559 ภาควิชาทันตกรรมครอบครัวและชุมชน.** [ออนไลน์] 2559 [อ้างเมื่อ 20 กรกฎาคม 2559] จาก www.dent.cmu.ac.th/web/relate.php?nid=1607.
6. วีรยุทธ พลท้าวและ พรณี บัญชรหัตถกิจ. ผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาร่วมกับการใช้สื่อประสมช่วยประสมช่วยสอนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันโรคฟันผุ และโรคเหงือกอักเสบในนักเรียน ระดับประถมศึกษา อำเภอโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารทันตภิบาล** 2557;25(2):75-88.
7. เยาวดี มาพูนธนะ และรุจิรา ดวงสงค์. ผลของโปรแกรมทันตสุขศึกษาโดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค ร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการป้องกันโรคเหงือกอักเสบของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. **วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับบัณฑิตศึกษา)** 2554;11(4):77-88.
8. วนิดา โพธิ์เงิน. การประยุกต์ใช้แรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการป้องกันโรคปริทันต์สตรีวัยทำงาน 35-44 ปี อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. **วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ** 2553;3(1):34-39.

เอกสารอ้างอิง(ต่อ)

9. จุฬารัตน์ โสตะ. **แนวคิด ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพ**.
ขอนแก่น: ภาควิชาสุขศึกษา คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น;2557.
10. สมบูรณ์ พันธุ์บุตร. ประสิทธิภาพของการประยุกต์ใช้แรงจูงใจเพื่อการป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมในการดูแลสุขภาพผู้ป่วยโรคเบาหวานในเขตตำบลไร่สี อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ. **วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่7** 2557;12(4):40-51.
11. กิตติศักดิ์ มูลละ และพรณี บัญชรหัตถกิจ. ผลของโปรแกรมสุขศึกษาในการพัฒนาพฤติกรรม การดูแลสุขภาพช่องปากเพื่อการป้องกันโรคเหงือกอักเสบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดหนองบัวลำภู. **วารสารทันตภิบาล** 2555;23(1):42-50.
12. วสุนธรี ชันธรรม, ปิยะนารถ จาติเกตุ และอุบลวรรณ อีระพิบูลย์. ประสิทธิภาพของอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ใช้ชุดดูแลสุขภาพช่องปากสำหรับการเยี่ยมบ้านในเด็กอายุ 0-2 ปี. **วารสาร เชียงใหม่ทันตสาร** 2557;35(1):119-130